

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave rozvíjania čitateľskej gramotnosti v základných školách v školskom roku 2008/2009 v SR

Počas výkonu inšpekcií sa pozornosť v sledovaných základných školách (ZŠ) cielene zameriavala aj na stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti (ČG). Cieľom úlohy bolo zistiť v rámci výkonu tematických inšpekcií stav rozvíjania ČG vo všetkých hospitovaných predmetoch na 1. a 2. stupni ZŠ. Inšpekcie sa vykonali v **285** ZŠ (12,74 % z celkového počtu ZŠ v SR), z nich v **269** štátnych, v **14** cirkevných a v **2** súkromných školách. S vyučovacím jazykom slovenským bolo **252** škôl, s vyučovacím jazykom maďarským **27**, s vyučovacím jazykom maďarským a slovenským **5** a **1** škola s vyučovacím jazykom ukrajinským.

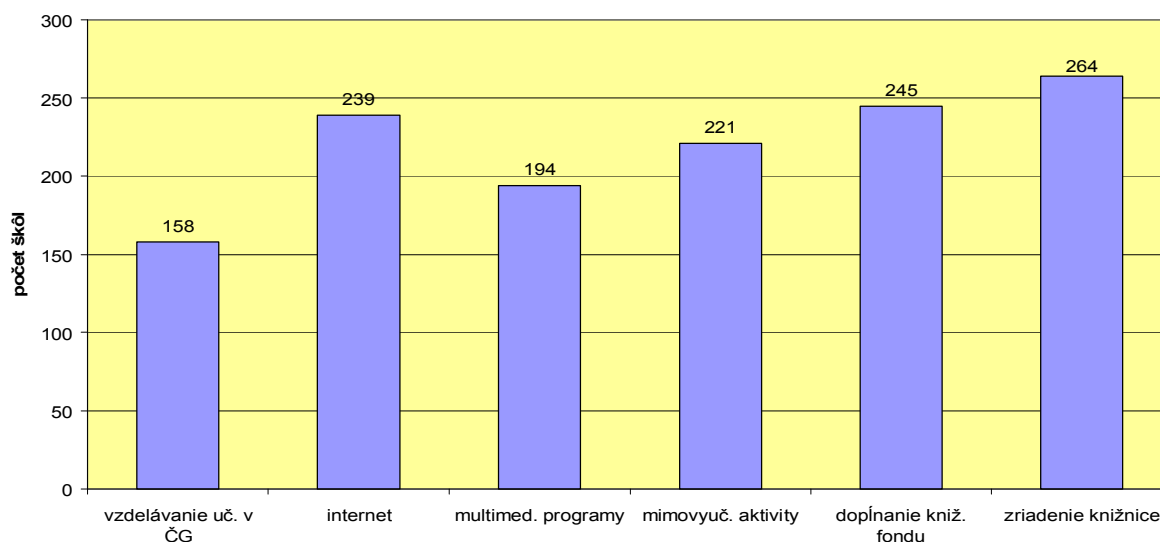
Kraj	Počet škôl							
	Zriaďovateľ						spolu	
	štátna		cirkevná		súkromná			
počet škôl	[%]	počet škôl	[%]	počet škôl	[%]	počet škôl	[%]	
Bratislavský	19	100,00%	0	0,00%	0	0,00%	19	6,67%
Trnavský	37	94,87%	3	7,69%	0	0,00%	39	13,68%
Trenčiansky	33	91,67%	3	8,33%	0	0,00%	36	12,63%
Nitriansky	43	97,73%	1	2,27%	0	0,00%	44	15,44%
Žilinský	34	89,47%	3	7,89%	0	0,00%	38	13,33%
Banskobystrický	39	92,86%	2	4,76%	1	2,38%	42	14,74%
Prešovský	31	93,94%	2	6,06%	0	0,00%	33	11,58%
Košický	33	97,06%	0	0,00%	1	2,94%	34	11,93%
SR	269	94,39%	14	4,91%	2	0,70%	285	100,00%

Podkladom na vyhodnotenie tejto úlohy boli hospitácie v jednotlivých predmetoch a zistenia z dotazníkov, ktoré boli zadávané riaditeľom škôl. Získané informácie a poznatky o rozvíjaní ČG sa dopĺňali voľným rozhovorom s riaditeľom školy a učiteľmi. Otázky v dotazníku sa týkali oblastí, ktoré významne ovplyvňovali proces rozvíjania čitateľskej gramotnosti (zriadenie školskej knižnice a jej systematické dopĺňanie a využívanie; rozvíjanie ČG v rámci vyučovania i v čase mimo neho; vzdelávanie učiteľov v tejto oblasti).

Na základe zistení z dotazníkov pre riaditeľov škôl boli školské knižnice zriadené v 264 ZŠ (92,63 % z 285 kontrolovaných subjektov). Niektoré školy mali knižničnú zbierku umiestnenú v triedach, kabinetoch alebo vo vitrínkach na chodbe. Knižničný fond škôl bol rôznorodý, v 245 školských knižniciach (85,96 %) bol postupne dopĺňaný novými titulmi v závislosti od finančných prostriedkov. Priestory školských knižníc využívali školy vo vyučovacom čase najmä v predmete slovenský jazyk a literatúra, podstatne menej v ostatných predmetoch a v mimovyučovacom čase. V čase mimo vyučovania sa na podporu a rozvoj ČG organizovali v školských knižniciach v 221 ZŠ (77,54 %) najmä tieto aktivity: besedy o knihách, literárne súťaže a kvízy, besedy so spisovateľmi, literárno-dramatické krúžky, Medzinárodný deň školských knižníc, Noc s Andersenom, pravidelné výpožičky kníh, recitačné súťaže; knižničný systém Clavius; Marec mesiac knihy – mesačný projekt; prezentácia vlastnej literárnej tvorby; dramatizácia prečítaných textov; Čitateľský maratón; Z rozprávky do rozprávky; dramatický krúžok, akcie školského klubu detí. V 194 ZŠ (68,07 %) sa na rozvoj ČG vo vyučovaní využívali multimediálne programy a v 239 ZŠ (83,86 %) ZŠ internet. Učitelia v 158 ZŠ (44,44 %) sa vzdelávajú v oblasti ČG najmä na podujatiach organizovaných MPC, krajským školským úradom, vysokými školami,

Zväzom maďarských pedagógov a v rámci metodických orgánov v školách ako aj individuálnym štúdiom.

Zdroje rozvíjania ČG

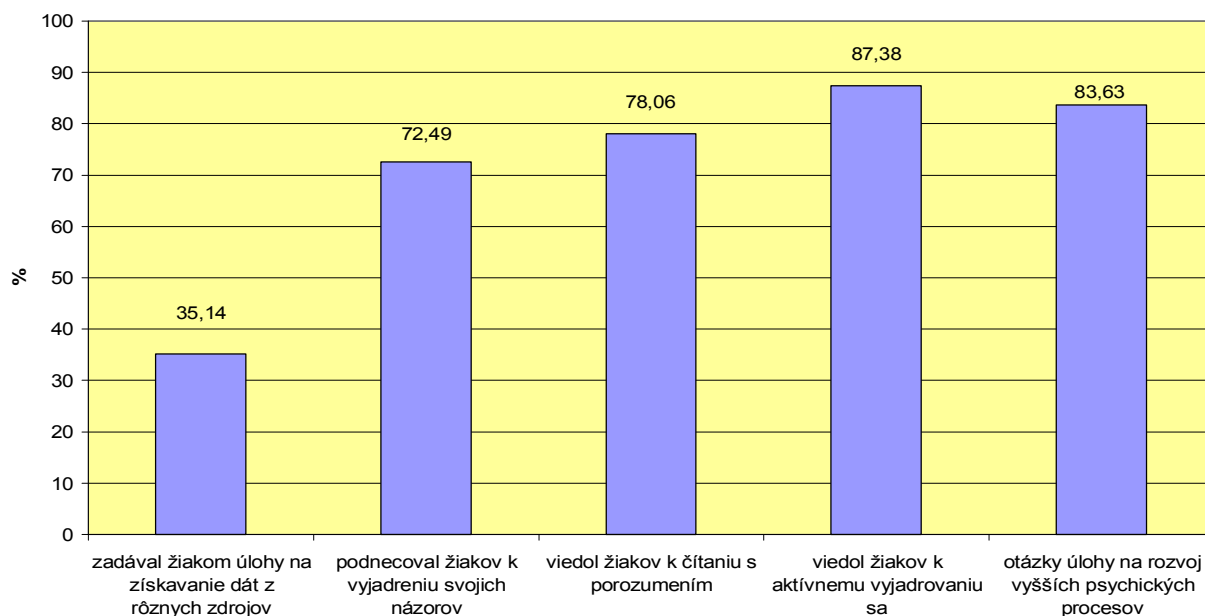

Počas tematických inšpekcií sa vykonalo **6 364** hospitácií. Úloha so zvýšenou pozornosťou zameraná na zistenie stavu rozvíjania ČG sa na 1. stupni kontrolovala na **3 957** hodinách v predmetoch: zmyslová výchova a základy matematických predstáv (ZVaZMP), rozvíjanie komunikatívnych schopností (RKS), slovenský jazyk a literatúra (SJL), hudobná výchova (HV), výtvarná výchova (VV), telesná výchova (TV), matematika (M), prírodoveda (P), vlastiveda (VI), anglický jazyk (AJ), nemecký jazyk (NJ), prvouka (Prv), slovenský jazyk a slovenská literatúra (SJaSL), jazyk národnosti a literatúra (JNaL). Na 2. stupni ZŠ sa ČG sledovala na **2 407** hodinách v predmetoch slovenský jazyk a literatúra (SJL), biológia/prírodopis (Bi/Pr), geografia/zemepis (Geo/Z), občianska náuka/občianska výchova (ON/OV), etická výchova (EV), technika/technická výchova (Tch/TchV), výtvarná výchova (VV), telesná výchova/športová výchova (TV/ŠV), slovenský jazyk a slovenská literatúra (SJaSL), jazyk národnosti a literatúra (JNL), matematika (M), fyzika (F), chémia (CH), anglický jazyk (AJ), francúzsky jazyk (FrJ), nemecký jazyk (NJ), ruský jazyk (RJ).

Poznávacie a učebné kompetencie žiakov učitelia rozvíjali na väčšine pozorovaných hodín (86,63 %). Zrozumiteľným spôsobom sprístupňovali poznatky žiakom, kladli podnecujúce otázky a zadávali úlohy na aplikácie a porozumenia, zadávali úlohy na rozvoj vyšších psychických procesov, ktoré podnecovali verbálnu alebo písomnú reflexiu. Podstatne menej zadávali úlohy vyžadujúce tvorivé alebo divergentné riešenie. Pri výklade nového učiva alebo pri jeho upevňovaní viedli žiakov k aktívnemu vyjadrovaniu sa k preberanej téme. Preferovali verbálnu komunikáciu pred písomnou (87,38 %). Pri čítaní známeho textu alebo článku z predchádzajúcej vyučovacej hodiny učitelia nabádali žiakov k opätovnému vysvetleniu jeho podstaty a k argumentácii. V novom, neznámom texte alebo úlohe sa spoločne so žiakmi snažili vyhľadať a vystihnúť hlavnú myšlienku (78,06 %). Nechávali im čas na premyslenie a hlasné uvažovanie. Učili ich sústrediť sa na hlavné informácie. Zaujímavou a podnetnou motiváciou a otvorenými otázkami aktivizovali žiakov k vyjadrovaniu svojich názorov, postojov a vlastných skúseností (72,49%). Z hospitácií vyplynulo, že vo vyučovacom procese sa len ojedinele zadávali úlohy, ktorými by učitelia rozvíjali kompetencie v oblasti informačných a komunikačných technológií. Učitelia len sporadicky zaraďovali úlohy, ktoré si vyžadovali od žiakov získavanie informácií a dát z tabuliek, grafov alebo slovníkov (35,14 %). V oblasti rozvíjania komunikatívnych kompetencií vyučujúci viedli žiakov k aktívnemu vyjadrovaniu, čítaniu s porozumením, podnecovaniu vyjadrenia svojich názorov,

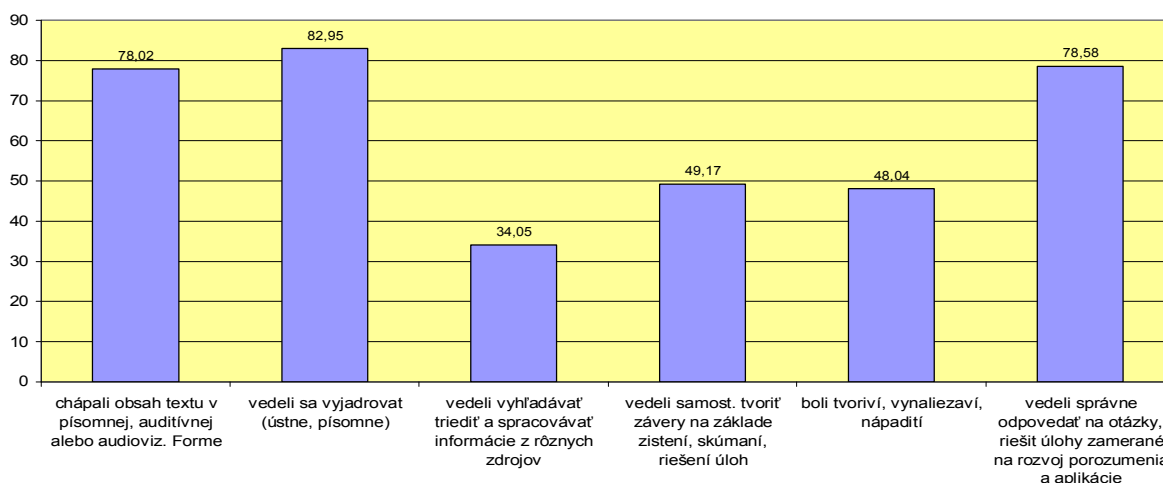
postojov a skúseností. Pod pojmom rozvíjanie čitateľskej gramotnosti väčšina riaditeľov základných škôl, zástupcov, ale aj učiteľov ešte vždy rozumie v prvom rade dobré zvládnutie techniky čítania.

ČG z pohľadu vyučovania učiteľom

Žiaci vedeli prevažne správne odpovedať na otázky položené učiteľom alebo spolužiakom. Úlohy na rozvoj porozumenia a následne na aplikáciu dokázali riešiť samostatne (78,58 %), zvyšok s pomocou učiteľa. Učitelia poskytovali žiakom primerané množstvo materiálu na riešenie a skúmanie, ktorým sa podporovalo ich kognitívne myslenie. Pri slovnej analýze problému sa za pomoci učiteľa dokázala približne polovica žiakov dopracovať k samostatnému záveru (49,17 %). K tvorivému prejavu boli však žiaci stimulovaní ojedinele. Pri hľadaní nových postupov a riešení zadaných úloh boli nevýrazní, málo tvoriví a nápadití. Často opakovali výroky a názory spolužiakov. Napriek tejto skutočnosti sa väčšina z nich zapájala do diskusie a snažila sa prezentovať vlastné skúsenosti a zistenia. Iba na tretine vyučovacích hodín sa vyskytli úlohy, ktoré si vyžadovali od žiakov získavanie a vyhľadávanie informácií a dát z učebníc či iných zdrojov a ich následné spracovávanie (34,05 %). Ak sa takéto úlohy vyskytli, žiaci ich dokázali aktívne vyhľadávať, overovať si fakty a následne ich spracovať. Vedeli sa primerane veku verbálne vyjadrovať, na 1. stupni jednoslovné, jednoducho, vo vyšších ročníkoch 2. stupňa využívali bohatšiu slovnú zásobu. V písomnom prejave vedeli vyjadriť zaujímavé myšlienky, hoci grafická úroveň ich prejavu bola nízka. Zväčša chápali obsah literárneho, náučného aj odborného textu v každej jeho prezentovanej forme. Ich komunikatívne kompetencie v oblasti písomného a verbálneho vyjadrovania boli prevažne dobré, obsah textu chápali v auditívnej aj v audiovizuálnej forme, poznali pracovné postupy a zadané úlohy dokázali podľa nich riešiť (78,02 %). Získané jazykové a čitateľské zručnosti dokázala aplikovať na vyučovacích hodinách v písomnej i ústnej forme, rovnako aj v domácej príprave, prevažná väčšina z nich. Ponúknuté učebné pomôcky vedeli väčšinou správne používať.

ČG z pohľadu učenia sa žiakov

Na základe zistení z informačných dotazníkov pre riaditeľov škôl, možno konštatovať, že v 264 z 285 kontrolovaných subjektov sú zriadené školské knižnice a v 245 z nich sa dopĺňa knižničný fond novými titulmi. V priestoroch 221 ZŠ sa organizujú aj v čase mimo vyučovania rôzne aktivity zamerané na podporu ČG. Využívanie multimediálnych programov v 194 ZŠ a internetu v 239 ZŠ tiež prispieva k rozvíjaniu ČG. Učitelia sa vzdelávajú v tejto oblasti len v 158 ZŠ.

Na základe zistení zo 6 364 hospitácií, z toho 3 957 na 1. stupni ZŠ a 2 407 na 2. stupni, možno pozitívne hodnotiť, že učitelia na väčšine vyučovacích hodín rozvíjali poznávacie a učebné kompetencie žiakov zadávaním úloh na rozvoj vyšších psychických procesov. Väčšina žiakov vedela správne odpovedať na otázky učiteľov a riešiť úlohy zamerané na rozvoj porozumenia a aplikácie. V menšej miere vytvárali učitelia podmienky na podporu ich tvorivosti a vynaliezavosti, samostatnosti pri tvorbe záverov, zručnosti vyhľadávať, triediť a spracovávať informácie z rôznych zdrojov. Komunikatívne kompetencie žiakov (ústne, písomné, grafické vyjadrovanie) rozvíjali na väčšine vyučovacích hodín. Viedli ich k čítaniu s porozumením, podnecovali k vyjadrovaniu názorov. Veľká časť žiakov sa vyjadrovala vecne správne, chápala obsah textu v rôznej forme.

Negatívnym zistením v oblasti rozvíjania ČG je nízka účasť učiteľov na vzdelávaní v tejto oblasti. Pretrváva názor, že ČG sa obmedzuje iba na čítanie s porozumením a jej rozvoj je záležitosťou učiteľov slovenského jazyka. Učitelia na vyučovacích hodinách jednotlivých predmetov málo zadávali úlohy vyžadujúce si tvorivé alebo divergentné riešenia, sporadicky aplikovali učivo na príklady z bežného života, pomenej pracovali s inými zdrojmi informácií a dát, čo obmedzovalo rozvoj funkčnej gramotnosti žiakov. Úlohy, ktoré vyžadovali od žiakov získavať informácie z grafov, tabuliek, schém, slovníkov, encyklopédií, dopracovať sa k novým poznatkom a súčasne ich vedieť aj využívať, sa vyskytli len na tretine sledovaných vyučovacích hodín.

Odporúčania

Riaditeľom základných škôl

- rozpracovať úlohy zamerané na rozvíjanie ČG v metodických orgánoch a dôsledne ich realizovať v praxi
- venovať pozornosť ČG vo všetkých predmetoch
- rozvíjať sociálne a personálne kompetencie žiakov zaraďovaním individuálnych a skupinových projektov

- venovať pozornosť vzdelávaniu všetkých učiteľov (nielen SJL) v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti

Metodicko-pedagogickým centrám

- naďalej zaraďovať do plánov vzdelávacích podujatí vzdelávanie učiteľov v oblasti rozvoja ČG v jednotlivých predmetoch